

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

Az előfizetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések szintén a szerkesztőhöz intézendők.

A protestáns felső leánynövelés ügye és érdeke Szatmáron.

Különösen egy ott létesítendő tanítónőképezdéről.*

Mélyen tisztelt értekezlet!

A korunkat mozgató társadalmi kérdések között alig van egy-egy fontosabb és magára a társadalomra is mélyebben ható kérdés, mint részint a gyakorlati élet, részint a jogalkotás útján való eldöntése annak, hogy az emberiség számára nézve nem kisebb, de tehetségre nézve is alig kisebb egyik felét, a női nemet és annak tagjait micsoda befolyás és jogok illetik meg a családban, az államban és a társadalomban.

A keresztyén civilizáció, midőn az egynejséget a családi élet alaptörvényéül fogadta el, ez által jóformán biztosította a nő részére *a családban* a férfiúval egyenlő jogot; de idestova két ezredév mult el azóta s e nagy időt tekintve, mondhatni, a legújabb időben lett elismerve égető kérdésnek, hogy a növelés és tehetségek kiképzése által, a módot és eszközöket is a férfiakéval egyenlő arányban kell megadni a nőnek, hogy a keresztyén civilizáció alapeszméje, az egynejség által biztosított jogival a nő, a család boldogítására helyesen élhessen. Század század után pergett le az örök idő óráján s az emberiség erősebbik fele, a férfinem, elégnék tartotta a saját szellemi képességeinek kifejlesztéséről való gondoskodást s a nőt, még a mikor a közép és felsőbb társadalmi osztályokban becézte, kényeztette is, mint például a lovagkorban, bizonyos tekintetben egészen a síríg kíséző kiskorúságban hagyta azt saját oldala mellett.

Ezen egyoldalúságból jó nem származhatott.

* Felolvasatott a tiszántúli ev. ref. egyházkerület Egyházi Értekezletének f. évi szeptember hóban Szatmáron tartott közgyűlésén.
Szerk.

A férfiút a társadalom minden rétegében, élet-hivatása, foglalkozása többnyire kívül tartja a család közvetlen körén, míg a nő világa főként a család. Elméletileg föltételezett egyenlő jog mellett, nem egyenlő *gyakorlatilag* a befolyás, melyet a családra, annak fejlődésben levő zsengekorú tagjaira, azok lelke irányára, erkölcsi érzületére, jelleme kidomborítására a férfiu és a nő gyakorol. Határozottan nagyobb a nőé, az anyáé. Azé a nőé, azé az anyáé, a kinek szellemi és erkölcsi tehetségei kiművelése érdekében a lefolyt századok során, arányba téve a férfinem érdekében meghozott áldozatokkal, vajmi kevés áldozatot hozott a társadalom. Ha számos ferdeségei vannak korunknak, — aminthogy csakugyan vannak is — melyeket sajnosan észlelünk s orvosolni óhajtunk: alighanem e több százados mulasztás boszúja; alighanem e mulasztásra vihetők azok vissza.

A keresztyén államokban a nőnek a családra s ez úton magára az egész társadalomra is gyakorolt ezen nagyobb befolyását a róm. kath. egyház hamarabb ismerte föl, mint a magát kiválóan tanító egyháznak nevezni szerető protestáns egyház. Komolyan intő példák bizonyítják, hogy nemcsak fölismerte, de saját céljaira ki is használta és használja azt. Most már, a 11-ik órában, érezzük mi is, de szemmel látható példák is mutatják, hogy kivált a társadalom derekát és így erejét képező közeposztályunk leányainak vallásunk és egyházunk hagyományos szellemében való növelésére többet, nagyon sokkal többet kell tennünk, ha — mint a köznevelés terén hazánkban mindig előljárt egyház — multunk emlékeire méltatlanokká válni s jövőnket föladni nem akarjuk. Tetre, áldozatra kész a lelkiismeret és a protestáns öntudat.

Aldott emlékü protestáns elődeinket vád

nem érheti. Amennyit a saját koruk közgondolkozása tőlük várhatott a protestáns szellemű, azaz szabadelvű és irányzatú művelődés érdekében, annyit ők megtettek. Mindenfelé a hazában fölgyújtá áldozatkészségük a tudás, az ismeretekben való gyarapodás fáklyáit s az ezernyi népiskolákon kívül, a nagyszámú protestáns közép- és főiskolák, melyek majdnem kivétel nélkül valamennyien régi s általunk csak hamvaikban, emlékükből tisztelt elődök alapításai, megannyi fényes bizonyítékai az ő határtalan lelkesedésüknek a protestáns köznevelés és művelődés érdekéért. Ámde ez áldozatok — kivéve az elemi oktatásra szánt alsófokú népiskolákat — mind csak a fiakért lettek hozva az elődök által s ők azon édes önelégültséggel, azon nyugodt öntudattal szálltak sírjaikba, hogy az utánuk következő, egymást föl váltó nemzedékek protestáns szellemben való növelése, tudományos képzése érdekében eleget tettek kötelességöknek.

Hogy mily hatalmat ragad magához az, a ki, vagy a mely testület a családi körök és házi tűzhelyek védő angyalainak, a leendő anyáknak növelését kezébe veszi s a művelődés ezen mezejét uralja: erről csak később, mondhatni a mi korunkban győzte meg a közvéleményt a tapasztalás. Mi tehát, kik az egyházunktól való einövelés, vagy legalább az iránt hideggé, közönyössé növelés számos eseteiben és tényeiben szerezzük a szomorú és aggályt keltő tapasztalatokat; mi, ama fiaink képző intézeteiről gazdagon gondoskodott buzgó protestáns elődök utódai, nem hajthatjuk az övékéhez hasonló önelégültséggel fejünket a nyugalom párnájára, ha csak a magunk részéről, mint ők tevék a fiakért, mi is minden tőlünk telhető áldozatot szintén meg nem hozunk protestáns nemzedékünk másik felének, leányainknak képeztetéseért s magasabb műveltségben való részesíthetéseért.

Az e részben való kötelesség tudatára egész hazai protestáns egyházunkban *először ébredés dicsősége* — jölesik ezt ez ünnepélyes alkalommal, midőn egyházkerületünk annyi jeles vezérférfiát vagyunk szerencsések körünkben tisztelhetni — épen ezt az északkeleti vidéket illeti meg teljes joggal. De megvolt ennek a maga természetes oka a helyi körülményekben, melyeket pár szóval mindjárt is megérintek.

A mint Mária Terézia uralkodása idején a 16-ik századi vallásreformáció tanalkotó és egyház-szervező zsinatainak: a két erdődi, beregszászi, óvári, csengeri és nagy-károlyi, majd később a szatmár-németii zsinatok e vidékén, az ellenreformáció küzdelmének sikeresebb folytathatása céljából, a még akkor alig néhány róm. kath. családot számláló Szatmár központtal

a róm. kath. püspökség felállított, ez a város tétetett a leányneveléssel foglalkozó azon Paulai szent Vinezéről nevezett női szerzetes-rend székhelyére is, mely a sok oldalról nyert anyagi és erkölcsi támogatás folytán oda fejlődött, hogy ma az ország különböző városaiban 47 mind-megannyi leányneveléssel foglalkozó fiókzárda van, melyekbe innen küldetnek a tanító nővérek s míg megerősödhetnek, innen nyerik az anyagi támogatást is; oda fejlődött, hogy ma, a mondhatni egész városrészt képező anyaház telkén és helyiségeiben elhelyezést talál egy róm. kath. óvoda, egy hat osztályú, több száz növendéket keblére ölelő róm. kath. elemi leányiskola, egy róm. kath. polgári leányiskola, egy róm. kath. tanítónőképezde, egy polgári és felsőbb leányiskolákban tanításra képesítő tanárnőképezde s végül egy óvónőképezde, mindannyi a megfelelő tanfolyamokkal és államilag elismert bizonyítványok kiadhatása jogaival.

Egy ily nagy központi erővel, valóságos hatalommal szemben, természetesnek lehet tartanunk, hogy itt jelentkezett először protestáns részről is az ellenhatás, az ébredés.

Gyujsuk föl az elismerés és hála tűzét egy pár derék papi és világi emberünk bemozosult sírja fölött! s tegyük fel az elismerés és hála koszorúját egyik ma is élő jelesünknek, protestáns közművelődési és tanügybarátnak, pártfogónak sokoldalú érdemekben megőszült homlokára!

A nagybányai egyházmegye Szinyér-Vár-alján 1857-ik év márczius 17—18. napjain, a szép emléket hátrahagyva elhunyt néhai Melegh Dániel esperesnek és megyénk ma is élő egyik jeles férfia, a pár évvel később vívott pátenzkorbéli küzdelem egyik előharczosa, Ujfalussy Miklós elnöklete alatt tartott közgyűlésén az ő indítványára az a határozat hozatott, hogy — a jegyzőkönyv saját szavai szerint — *„egy protestáns nőnevelde, minekelőtte a zsinat által eszközöltetnék annak fölállítására, — létesíttessék Szatmáron.“*

Az előkészületek megtételére, a szatmári egyházzal s annak irányadó férfiaival való érintkezésre, tervkészítésre ki is küldetett egy egyházmegyei bizottság Darvay Ferencz világi tanácsbíró elnöklete alatt.

Nem is engedte többé a napirendről lekerülni e fontos ügyet a nagybányai egyházmegye. Még azután öt különböző helyen és időben tartott gyűlésén forgott fent ez ügy, a nélkül, hogy jelentékenyebb visszhangot keltett volna a legközvetlenebbül érdekelt körökben. Lelkes főlshóvalások, küldöttségi jelentések nyomaira található az 1858-ban Bikszádon, 1859-ben

Apában, szintén 1859-ben Remetemezőn, 1860-ban ismét Remetemezőn, 1862-ben Felsőbányán tartott közgyűlések jegyzőkönyveiben, azonban az ez időbeli törekvések még folyvást csak a tervezgetés stádiumában hagyták a protestáns nőnövelde ügyét.

Természetes is, hogy itt a városban kelle ez ügynek megtalálnia a maga embereit, lelkes barátait s csak akkor volt remélhető, hogy a sok tervezgetés óhajtott valósulásra vezet.

És szerencsésen meg is találta azokat a szatmári egyház akkori főgondnoka Gyene Károly és az akkori lelkészek s irányadó kortárs többi hitrokonok személyeiben. A németi egyház akkori lelkésze György Lajos tervezete alapján a város részéről nemesen följánlott évi 600 frtnyi és 8 öl tűzifa segély ígérete mellett, Istenben vetett erős bizodalommal az 1862. év július hó 1-én megnyitattott a *Magyarországon legelső protestáns felsőbb leánynövelő-intézet*.

Lelkesedés szülte, előlegezett bizalom üdvözölte s meleg pártfogás karolta föl az egyelőre bérházban elhelyezkedett szerény intézetet.

Majd túlszerénynek, a palotaszerű róm. kath. zárdával szemben, a versenyképesség kifejtésére való tekintetből hátrányosnak találta a zsellérkedést s a szatmári egyház által adott telken saját, a czélnak megfelelő és viszonyainkhoz mérten díszes házat emelt a közbuzgóság a leánynövelés szent ügyének.

Elismeréssel kell itt megemlékeznünk a két testvéregyház, a szatmári és németi gyülekezeteknek s azok tagjainak igen jelentékeny, erejüket szinte felülhaladó áldozatai mellett a királyi Felsőbányai Kovács Lőrincznek 1000 frtnyi adományairól. De méltó aggodalomra adott okot másfelől az a körülmény, hogy mire az intézetnek díszes, mintegy 26,000 frtba került csarnoka fölépült, 14,000 frtnyi földhitelintézeti kölcsön terhelte azt s bénította évek hosszú során át a haladó kor igényeihez mért belső fejlődésében.

Ily küzdelmek között, majdnem kizárólag a két helybeli egyház támogatására utaltatva, találta az intézetet az a néhány évvel ezelőtt megindult mozgalom, az a szerencsés öntudatra ébredés, melynek várva-várt kedvező nyomai részint az egyházkerületi és konventi gyűlések tárgyalásaiban, részint a prot. egyházi sajtó tette, áldozatra gyújtó fölhívásaiban kedvesen örvendeztették meg a közérdekért viselt terhek sulya alatt már-már roskadozó helyi egyházainkat, mint az intézet eddigi fentartó testületét.

Egyházkormányzó testületeink magasabb köreiben, melyek egész hazai reformált egyhá-

zunknak, vagy annak egy-egy kerületének ügyeit áttekintőleg intézik, s azok fölött bölcs előrelátással és sokszor tűnődő aggodalommal örködnek, elérkezni látszott a protestáns szellemű felsőbb leánynövelés eszméjét illetőleg az idők teljessége, midőn intézetünk igazgatótanácsának támogatásért esdő kérelmére a tiszántúli egyházkerület, 1890. évi június 2-től 6-ig tartott közgyűlésén 173. sz. a. meghozatott a határozat, mely e legnagyobb területen fekvő és legnagyobb népességű egyházkerület 13 egyházmegyéjét hatfelé osztva, úgy mondható érdekeltégi köröket alkotott, melyek saját körükben egy-egy protestáns felsőbb leányiskola létesítésére, vagy a hol már ilyen van, a meglevőnek anyagi támogatására, iettek útasítva.

A mi intézetünk egy újabb, egy kedvezőbb korszak derülő hajnalát üdvözölte ezen egyházkerületi határozatban. Majd a következő 1891. évben gazdagon árasztá egyházkerületünk közgyűlése támogató jóakarátát intézetünkre, midőn annak az építkezésből fennálló adósságai törlesztésére egyszersmindenkorra 10 ezer frtot adományozott, további fennállása és fejlődése céljaira pedig évenkénti 1000 frt segélyt biztosított.

A fentebb hivatkozott egyházkerületi közgyűlési végzés a nagybányai, nagykárolyi, mármaros-ugocsi és szatmári egyházmegyéket útalta a szatmár-németi prot. felsőbb leányiskola támogatására, fölhíván ezen egyházmegyéket, *„hogy az idők jeleit és komoly intését figyelembe véve s megértve, nyilatkozzanak a tekintetben, hogy ezen területükön levő felsőbb leányiskola érdekében micsoda áldozatokat tehetnének?”*

A felsőbb leányiskola igazgató tanácsa és fentartó testülete, keresni óhajtván a kapcsolatba jövetelt az egyházkerületi közgyűlési határozatban megjelölt egyházmegyékkel, még azon év nov. hó 12-ére egy nagy értekezletet hívott össze Szatmárra, fölkérván a nevezett egyházmegyék elnökeit, az ügy iránt melegebben érdeklődőknek tartott lelkészi és világi férfait, hogy a fentartó testület, vagyis a szatmári és németi egyháztanács tagjaival egyetértőleg állapodjanak meg a kapcsolatbajutás módja iránt s kutassák föl azon forrásokat, melyekből sokképen igénybe vett, többnyire csekély lélekszámú apró gyülekezeteink és jobb módú hitsorsosaink részéről, a mózesi csuda vessző varázsereje, az ügyért való lelkesedés fölkeltése esetén fakasztani tudna, ha nem is bőven patakozó folyamát az áldozatoknak, legalább az évi költségelőirányzatot biztosabb alapokra fektető üdítő cseppjeit az adományok és alapítványoknak.

Ezen széles körre tervezett nagy értekezleten, melyre az igazgató tanács több mint 200

meghívót küldött szét, a városban levő két reformált egyházbelieken kívül, óhajtott és megfelelő számmal csak a szatmári megyebeli gyülekezetek voltak képviselve. A nagykárolyi egyházmegyéből senki nem jelent meg s a nagybányai és mármaros-ugocsaiból is igen kevesen. Pedig intézetünk igazgató tanácsa gondoskodott felőle, hogy az értekezlet kitűzött határnapját megelőző hetekben az érdeklett egyházmegyék kulturális központjain megjelenő vidéki hírlapok, vezércikkek és tárczák útján ismertessék az összejövetel célját s igyekezzenek az iránt a hitrokonok érdeklődését felkölteni. A fölkaroltatásban mutatkozó ezen lanyhaságnak, ha nem is egészen mentségeül, de némileg magyarázatául szolgál az a körülmény, hogy az újabb időben maga az állam állított föl hazánk ezen északkeleti vidékén több helyen polgári és felsőbb leányiskolákat, mint például M.-Szigeten, Nagybányán és Nagykarolyban s az ezekre támaszkodhatás nagyon mérséklőleg hat a hitfelekezetünk szerinti felsőbb leányiskoláért való lelkesedésre s az ennek érdekében meghozatni óhajtott és remélt áldozatkészségre.

A megtartott értekezleten aztán előterjesztvén az igazgató tanács az intézetnek 7298 frtra tervelt évi költségvetéséért s ezzel szemben fedezetül az egyházkerület részéről adott 1000 frt beszámításával is csak 4080 frtot levén képes kimutatni, fölvetette a kérdést, hogy a hiányzó 3218 frt honnan volna fedezendő?

E kérdésre a választ az igazgató tanács megadni megkísérelte némely előterjesztett javaslataiban, melyeknek — s az egyházmegyék bevonása esetén — a szervezeten szükségesnek mutatkozó változásoknak és a segély- és alapítványgyűjtés körüli eljárásnak részletesebb kidolgozására egy bizottságot küldött ki az értekezlet.

Mielőtt intézetünk ügyeinek ismertetésében tovább mennék, szükségét érzem reá mutatni arra a körülményre, mely ezen 35 év óta fennálló felsőbb leányiskola fentartását épen s különösen az újabb időben tette és teszi igen súlyossá és juttatta ezt majdnem a válság pontjára,

Míg az alkotmányos magyar állam, vallás- és közoktatásügyi miniszterének 1887-ben 28,999 számú rendeletével „Az állami felsőbb leányiskolák szervezete” czímen a női felsőbb oktatásügyet rendezés alá nem vette, egy nőigazgató vezetése s egy pár rendes nőtanító alkalmazása mellett a tantárgyakat a helybeli ref. lelkészek és a ref. gymnasium tanárai mint óraadók tanítottak, még pedig többnyire minden díj nélkül, tisztán az ügy iránt való nemes lelkesedésből, egy-egy az iskolai év végén kifejezett

jegyzőkönyvi köszönetért, majd később a tanárok részére megállapított némi mérsékelt díjért. Mídon azonban ama szervezet az állam kasszájához mért arányokban megállapította a felsőbb leányiskola fenntartásának feltételeit tanhelyiségek, taneszközök, belső felszerelés, az alkalmazott rendes tanerők száma és azok képesítettsége tekintetében s az intézet nyilvánosságát, ezzel egybefüggőleg az állam által való elismertetést, az érvényes bizonyítványok kiadhatása jogát ama követelmények betöltéséhez, mint elengedhetlen föltételhez kötötte, rendkívül megnehezedett az idők járása igen szerény anyagi források fölött rendelkező intézetünk felett.

Még másik baj és nehézség is következett. Az állam, sürgettetve a nyilvánuló óhaj, a közszükség érzete által, szeltire állította fel az ország különböző városaiban a polgári leány- és felsőbb leányiskolákat, sokkal gyorsabb egymásutánban, sem hogy megfelelő, számú női tanerőkről gondoskodni tudott volna. Akárhány helyen az ily tanulmányi fokú iskolákban, ideiglenesen legalább, alkalmaznia kellett oly tanítónőket is, akik csak később, a működés folyamán, tanítva tanítván, szerezték meg a megfelelő okleveleket. Természetesen annál kapósabbakká lettek a polgári és felsőbb leányiskolákban való tanításra képesítéssel bíró női tanerők. Alig működött egy-két évig intézetünknel igen mérsékelt szerény javadalom mellett némely jeles tanítónő, sokkal nagyobb fizetésre elhalászta őket tőlünk, az újabb időben e téren sorompóba lépett egyik erős versenytársunk, az állam.

Másik, régi versenytársunknak, a róm. kath. zárdának vagy zárdáknak bárhol is, velünk és az állammal szemben is sokkal könnyebb a helyzetük. Nekik jóval kevesebbe kerül a felsőbb és polgári leányiskola fentartása.

Minden, akár fiu-, akár leánynövelő intézetnél a kiadásnak legnagyobb, számokban kifejezve legalább is $\frac{7}{10}$ részét a személyi kiadások, a tanerők fizetései képezik. A tanító szerzetes nőknek egy szobából álló czeliácskájuk, szerény öltözékük és táplálékuk képezvén fizetésüket, a fentartás költségeiből elesik azon több ezer frtra tehető összeg, melyet akár az állami, akár a református felekezeti tanintézeteknél a tanerők díjazása veszen igénybe.

Ezek azon okok, melyek intézetünk életének s fennállásának első 25 évéhez képest, az utóbbi évtizedben helyzetét rendkívül súlyossá, sőt válságossá tevék; ezek azon okok, melyek miatt az ezen intézetet 1862-ben létesítő s negyedszázadon át tisztességes karban fentartó

szatmári és németi testvéregyház, a jelentékenyen átalakult viszonyok között már képtelen annak óhajtott színvonalon való fentartására s egyesítenie kell erőit, részint a helyrajzi viszonyoknál fogva közelebből érdekelt egyházmegyék, részint az összegyház erejével, hogy ezen alapítatását tekintve legrégebbi protestáns felsőbb leányiskola, épen ezen örállomásán a hazai reformátusságnak, az itteni róm. kath. zárdával szemben, ne csak fennálljon továbbra is, de fejlődjék és virágozzék is hazai nőnevelésügyünk szolgálatára.

Az óhajtott színvonalon való fentartása, a tanerők olyan méltányos díjazása mellett, mely azok állandóságát, az intézet kötelékében való szívesen maradását biztosítaná, a költségelőirányzat szerint — a mint azt államsegélyért a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz intézett s egyházi felsőbb hatóságaink által támogatott kéreő fölterjesztésünk kíséretében legutóbb kimutattuk — 11,382 forintba fogna kerülni. Mivel a szintén kimutatott jövedelmi források a kiadás fedezetéül csak 5809 forintot helyeznek kilátásba, 5573 forint azon összeg, melynek állami segélyként való megadásáért a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz folyamodott intézetünk jelenlegi fentartó testülete, a szatmári és németi testvéregyháztanács.

Ennek megnyeréséhez, legalább egyelőre, halvány reménységünk van.

Pedig több oknál fogva úgy érezzük, hogy ezen a ponton, ebben a városban nem szabad beérni hazai reformált egyházunknak a négy osztályú protestáns felsőbb leányiskola fentartásával, hanem ki kell azt egészítenünk egy prot. elemi iskolai tanítónőképezdével, a legelső ilyen intézettel hazánkban, mely legméltóbb helyén lenne itt, nemcsak azért, mivel ez a legrégebbi protestáns felsőbb leányiskola, melyet a közszükség érzete akkor hívott életre, midőn még az sehol sem mutatkozott s oly mértékben nem is mutatkozhatott a hazában, hanem azért is, mivel maga a róm. kath. egyház is itt koncentrált a főképen a nőnevelés terén, saját felekezeti szellemében működő erejét; itt helyezte el az egész országban legnagyobb 47 filiál intézetét tanerőkkel innen ellátó s azokat egyébként is innen segélyező anyazárdáját.

A négy osztályú felsőbb leányiskola fentartására is elégtelennék mutatózó jövedelmi forrásainkra gondolás, nem szabad, hogy visszariasszon bennünket a még további kiadást igénylő tanítónőképezde felállítására eszméjétől. A protestáns buzgalom és áldozatkészség ha és a mikor valaminek szükséges volta felől erősen meggyőződött, ennél többre és nagyobbra is vállalkozott

már, sőt nemcsak vállalkozott, de szívós kitarással meg is valósította, amire vállalkozott.

Ez egyik kulturális központján vallásfelekezeti tanügyünknek, nem is kerül az olyan sokba, mint első tekintetre látszik. E részben sokat tanulhatunk szellemirányzatot illetőleg úgy mondható ellenfeleinktől, a szomszédban fentálló róm. kath. intézetek élelmes szervezőitől. Ide át, ha megtekintjük a polgári leányiskolát a fitanító képezde, a tanítónő képezde, az óvónő képezde és a polgári s felsőbb leányiskolákban való tanításra jogosító tanárnő képezde tanári személyzetét, úgy találjuk, hogy mind a négy intézetben ugyanazon egyetlen igazgató vezetése alatt, legtöbbször ugyanazon papi jellegű szerzetes tanárok és apácztanárnők tanítanak.

Itt nálunk is, a hol 12 rendes tanárból álló ref. főgymnasiumi tanárikar és 5 rendes polgári iskolai oklevéllel bíró felsőbb leányiskolai tanárnőből álló tantestülete van hazai reformált egyházunknak, alig lehet kétség iránta, hogy egy elemi iskolai tanítónő képezde felállítása esetén, két kizárólag ezen ügyet szolgáló tanerőn kívül — mint a szomszédban — évek óta gyakorlatban levő példa mutatja, — az általuk be nem tölthetett tanórák, a társintézetek tanárainál és tanárnőinél szívesen föltételezett s kétségbevonhatatlan protestáns buzgóság folytán mérsékelt fáradsági díj mellett, betölthetők fognának lenni ő általuk. Hisz nem oly régiek, épen felsőbb leányiskolánk első pár évtizedéből, a szép példák, midőn, még akkor 6—700 frttal fizetett gymnasiumi tanáraink, fölvaltva, szinte mindnyájan teljesen díjtalanul tanítottak mint óraadók a protestáns felsőbb leányiskolában éveken át egyes tantárgyakat.

Tabajdi Lajos,

szatmári ev. ref. lelkész.

(Vége köv.)

Katholicismus és nationalismus.

(Folyt. és vége.)

Az így kifejtett nationalismus természetesen nem volt a catholicismus járszalagára fogható és semmi sem volt természetesebb annál, hogy a reformációval eszmenetében találkozott az ország. A lelkiismereti és egyéni szabadság természetes alapja volt a polgári szabadságnak, azon alkotmányos eszmékörnek, mely a magyar ember elválhatlan sajátja; az individualis szabadság kidomborítása egész tényezője lett a nemzeti eszme előtérbe helyezésének, melyre az utolsó századok súlyos megpróbáltatásai között még sokkal nagyobb szüksége volt a nemzetnek, mint a katholikus eszmekörre az előző századok alatt.

Ettől fogva a nationalismus Magyarországon karon fogva jelenik meg a protestáns áramlattal. Más országon is többé-kevésbé ez volt az eset, hiszen a benső természeténél fogva kozmopolita jellegű katholikus eszme-

kör ellenlábasa a nationalis irányra támaszkodott szükségképen, a tudós latin helyett a tömegek nyelvére s így a reformáció megjelenése egyidejű volt a nemzeti irodalom megteremtésével.

Sehol sem volt azonban a kapcsolat annyira szoros, mint nálunk, mert sehol sem volt a nemzeti áramlat szüksége annyira indikálva mint nálunk. A megsemmisülés szélén álló nemzetnek erőlyes visszahatásra volt szüksége és ez a visszahatás minden téren be is következett. A küzdelem heve okozta, hogy viszont a katolikus eszme képviselői igen sok esetben éles ellentétbe helyezkedtek a nemzeti eszmével, sokkal messzebb menve az általános irány legtermészetesebb képviselője, a római egyház védelmében, mint a menyire szükségképen kellett menniök.

Az eszmék tehát a reformációtól egészen napjainkig szabatosan helyezkedtek el: a katolikus eszmék a római katolikus, a nationalis eszmék a protestáns táborban s mindkét irány megteremtette szükségképen a maga tulzóit.

Különösen indokolatlan s a nemzet életére nézve is felette veszélyes volt a katolikus eszme tulzása. A tiszta igazságot kell megvallanunk, hogy e tulzásokba valóban ritka alkalmakkor ment bele természetes nemzeti érzelmei megtagadásával magyar ember; de az világos, hogy Básta, Caraffa a katolikus eszmék nevében folytatta nemcsak protestáns, hanem magyar üldözését is és az is igaz, hogy a Kollonitsnak tulajdonított program: Hungariam faciamus miseram, germanam, dein catholicam előbb koldussá, aztán németté s végül katolikusá, valóban egész groteszk alakjában mutatta fel a katolikus eszme végletekig menő aberrációit.

Ezzel szemben a protestánsoknak szükségképen még erősebben kellett a nemzeti talajra helyezkedni s akarva, nem akarva természetes szövetségeseivé lenni azon áramlatnak, mely a nyugoti beolvasztási kísérletekkel szemben a nemzeti önállás eszméjét tartotta fő-czélnek. Így lett lassanként — par la force des choses — a protestáns öntudat a nationalismus eszköze, más oldalról a catholicismus bevezette a katolikus rendeket a bécsi udvar táborába, a hol teljes beolvasztás volt a végczél. A kurucz lett a protestáns, a labancz a katolikus, nem szükségszerűleg, de természetes módon.

Az eszmei küzdelem viszfénye a politikai küzdelmeken ép úgy érvényesítette hatását, mint a felekezeti villongásokon. Az elfoglalt pozíciók folyton erősebb és erősebb módon jutottak kifejezésre s a mint épen a kathalicismus végpontjaira helyezkedett Kolonits: ép úgy a nationalismus végpontjaira helyezkedett az intransigens kurucz felfogás. A küzdelem heve áldozatokat követelt s az a sacrificio dell' intelletto, a mit minden merev pártállás — akár önkényszerűleg elfogalva, akár a viszonyok következményeképp szükségszerűleg elfogadva — megkövetel, éreztette a magyar politikában is hatását egész 1867-ig. Volt a catholicismus elvén alakuló udvari párt, melyre nézve a nemzeti eszmék vagy egyáltalában nem léteztek, vagy csak másodrendű fontossággal bírtak; s volt egy tisztán a nationalismus elvén alakuló nemzeti párt, melyre nézve a külvilág absolute nem jött számításba, mely a „magyar globust“ képviselte önzetlenségével és kinövésével egyaránt.

Természetes, hogy a római katolika egyház, mint olyan, az előbbi és a protestáns egyház, mint ilyen, az utóbbi táborban helyezkedett el.

Az apostoli királyi jogok, a nyugoti összeköttetés, maga főleg a katolikus eszmék, diktálta az elhelyez-

kedést a katolikusoknak; viszont mind ennek ellentéte a legszorgosabb önvédelemre indította a protestánsokat, arra a védvonalra, mely teljesen összeesett a szoros nemzeti felfogással.

Szükségszerűség is volt benne. A protestánsok alólról hatván felfelé az állam hatalom ellen, melyet később a híres „absque tamen praeiudicio dominorum terrestrium“ még más irányban is kiegészített, a nemzet széles rétegeiben keresték a támaszt. Felekezeti szempontból, de a mely teljesen összeesett a nemzeti igényekkel, a nép művelését tűzték ki czélul; az iskolákat az egyház veteményes kertjeinek állítván, a nemzeti művelődés legszélesebb alapjait vetették meg s viszont az elemi iskolák teljesen nemzeti szellemben való vezetése a dolog természete szerint annyira éreztette magát csakhamar felsőbb iskoláikon, hogy egy külföldi tudós Amos Comenius már 1650. körül kezdte hirdetni a felsőbb tudományok nemzeti művelésének abszolút szükségét, mely elvnek hallgatólagosan meghódolt az egész protestantizmus, a főiskolákban Hary Péter M.-Szigeten a filozófiát, Kövy Sáros-Patakon a jogot, Tarczy Pápán a fizikát nemzeti nyelven tanították, sőt a mult század végén 1793-ban a debreczeni egész felsőbb oktatás hivatalos nyelve a magyar lett.

Anépiés tudat is csatlakozott ez eszmeáramlathoz. A magyar vallás elnevezése nem véletlen, de szükségszerű volt, nem azért, mert épen a nationalismus elvnek visszahatása folytán a magyar nép tulnyomó része ehhez csatlakozott s a nemzeti öntudat legbuzgóbb támasza, nehéz időkben valódi csigavára volt, hanem azért, mert egész nyelve, egész lényege kizárólag nemzetivé lett s úgy isteni tisztelete, mint felfogása egészében teljesen összeesett a legerőteljesebb magyar nemzeti aspirációk egész vonalával. A felsőbb rétegekben a Schulordnung, később a Ratio educationis szabályzataival szemben ép úgy védte s emelte diadalra 1790/-ben a szabad „norma et ordo discendi“, a mint diadalmasan vitte keresztül a magyar nemzeti elemi oktatás keretében a magyar nemzeti művelődés alapjainak lerakását s az egyházi antonomia szervezetének végleges megalkotásában megszervezte a magyar nemzeti eszmének egy második védvárát.

Semmi kétség, hogy a politikai momentumok teljes sulya először felekezetiileg értékesült, de az eszmékör ugyanazonos volta megfordítva is csakhamar éreztette magát. A nemzeti felfogás hívei a politikában lassanként azon táborból is kezdték felhasználni a protestáns egyházak kidomborodottan nemzeti irányzatát, a melyek felekezetiileg nem azonosíthaták magokat sem a protestáns küzdelmekkel.

Csodálatos módon ezen nagyobb szabásu elmék vezetője nem kisebb ember, mint maga Pázmány Péter, a híres esztergomi érsek, a kit történetírásunk az ellenreformáció vezetőjének s Magyarország rekatholizálójának ír le. Mily elementáris módon nehezedik elméjének és szenvedélyének sulya „az igazságra vezető kalauzban“ a protestáns felfogásra; ám azt a fegyvert kezdi használni, a melyet ellenfelei, a szép magyar nyelvet még szebben, még nagyobb tökélylyel. Mily hatalmas állást foglal el a bécsi udvarnál s Rómában; ám megindultság nélkül még ma sem lehet olvasni Bethlen Gáborral folytatott levelezését, a melyben erős nemzeti felfogása legyőzi katolikus eszmékörét, örök példájául annak, hogy a hazafiui érzelem oly mélyen gyökerezik nálunk a szivekben, hogy a politikai és felekezeti legádázabb küzdelmek felett is szükségképp diadalt arat.

Pázmán felfogása állandó maradt utánna is a haza

jobbainál. Hallottunk Esztergomból nem egyszer hangokat, melyek teljesen azonosak voltak a nemzeti érzés legtisztább akkordjaival; maga az, a ki Bocskay, Rákóczy és Betlen után a nacionalismus zászlóját kurucz felfogásban kezei közzé vette s a pro Deo, patria et libertate folytatott küzdelmet oly tragikusan fejezte be, nemcsak neveltetésénél, de mély meggyőződésénél, fogva is erős katolikus volt, a ki akár a grosboisi magányában irt „Meditationsjában,” akár rodostói egész életében mintát szolgáltatott a nacionalismust politikai s a katholicizmust felekezeti eszmekezőre szorítás kisényelmen, de nem megoldhatlan problémájára. Sőt napjainkban történt haló poraiban is áldott egri érsek Bartakovics állásfoglalása a pátens küzdelmeiben a protestáns jogok mellett, örök bizonyosságául annak, hogy felemelkedett szívek nemcsak megértették nálunk mindenha a nacionalismus nagy fontosságú elvének jogosult voltát, de annak diadalra juttatása érdekében készek voltak szűkebb körü felekezeti érdekeiknek gátló korlátain egy nemes lépéssel tultenni magokat.

A két eszmekezőnek ezen küzdelme így egyesült a gyakorlati életben. Mihelyt politikai változhatlan elvvé képződött a nemzeti önállás fenntartása s a be nem olvadás elmélete: szükségképen érvényesült a nemzeti eszme összes következményeivel. Igaz, hogy a nemzeti érzelem utoljára is áttörte a katholicismus elvi merevségeit, de az kétségtelen, hogy Magyarországnak, mint ilyennek fenntartásában, a nemzeti elv természetes képviselője ez időszakban a főérdem.

És ha mi teljes készséggel ismerjük el a katholicismus eszmekezőnek államfentartó fontosságát a középkor egész történetében hazánkra és fajunkra nézve: semmi kétséget sem akarunk fennhagyni sem magunknál, sem másoknál arra nézve, hogy Magyarország fennmaradásának legnagyobb veszélye a mohácsi vész után épen a katholicismus elvében feküdt s hogy ezen elv természetes, pusztító consequentiái elől a nacionalismus elve volt az, a melyre a lelkiismereti szabadság, szabad kutatás, szóval az individualismus alapján természet-szerűleg helyezkedett el a protestáns egyház s mely elhelyezkedést még élesebbé tette a történelem logikája, ez volt az, a mi megmentette Magyarországot és a magyar fajt a beolvadástól. A középkori elsőprétés ellen jó eszköz volt, — készségesen ismerjük el a két bíboros főpap állítását, — a katholicismus; az ujkori beolvadás ellen azonban egyedüli fegyver kizárólag a nacionalismus lehetett.

Ezt a büszke öntudatot nem is engedjük elvitattatni magunktól. Nem is lehet, mert igaz. A szegény protestáns pap, a ki évszázadok nehéz küzdelmeiben viaskodott ama szentírásbeli pajzsos férfival, az inséggel, büszkén mondhatja magáról Mohamed tanítását: „El fakreti fachreti” — az én szegénységem az én büszkeségem; ő volt letéteményese a magyar nemzeti elvnek s híven gondozta azt. A még szegényebb protestáns kosta, annyi nevetséges félszegség symboluma ma, büszke szívvvel gondolhat vissza, hogy ő mentette meg századokon át a magyar nemzeti műveltség alapjait s rakta el azokat szép rétegekben, hogy elementáris erővel érvényesüljenek az első kedvező alkalommal. És az egyház érdekében oly nagy megpróbáltatásokat szenvedett, oly nagy áldozatokat viselő hívek nyugodtan mutathatnak rá a magyar állam ezredéves létének nagy eszményére, a melynek nemcsak buzgó alkotó részei, de felekezeti eszmekezők természetes utmutatásai szerint mind az időknek folyamán mindég és változatlanul nagy részesei voltak; quorum pars magna fui.

És a mi jövőnk, a mi fejlődésünk ezen eszmekező keretében fog bizonyára történni a jövőben is. Ez a mi talajunk, a melyen állottunk ősidőktől fogva, állunk ma és fogunk állani ezután is. Létünkkel eszmekezőnkkel, csontunkkal és vértünkkel van az egybefűzve. Hazánk és egyházunk egyformán szentek előttünk, nem ismerünk a multban, nem fogunk ismerni a jövőben elválasztó vonalat e két nagy érdek közt, melyek a natiolanizmus eszmekezőre által mi nálunk teljesen azonosítvák; egyek, egységesek.

Nem zárkozunk el a katholicismus eszmekezőnek büvereje elől. Egyháznak katolikus egyház. Az egy élő örök Isten mindenkinek atyja és a Jézus mindenkinek mestere.

A szeretet kötelékeit, melyeket szent vallásunk hirdet, kiterjesztjük mindenféle népre és nemzeti-ségre; de nem tagadjuk, hogy az általános ember-szeretet kötelékein kívül még szorosabb kapcsok is léteznek s mi csak ezeken át vagyunk képesek ama magasabb régiókba felemelkedni. Az egyén után a család, a család után a nemzet s csak a nemzet után az egész emberiség szeretete.

Képesek vagyunk a teljes katholicismus merev fogalmáig felemelkedni, de felemelkedve és viszont leszállva onnan sokkal becsesebbek és melegebbek nekünk a közeli kapcsok, mint a távoliabbak. A jegyek melyek az idea mellől fokozatosan elesnek, folytonosan magokkal viszik érzelmeink melegségének egy-egy részét s mikor a nemzeti jegy is elvész a pusztá, csupasz ember fogalma mellől: szeretetünk lehet ideálisabb, tisztább légkörben mozgó, de többé — nem tagadjuk, — hidegebb, általánosabb.

A mi talajunk jövőre is nacionalismus marad. Nem fogunk fényes szervezeteket állítani fel, melyeket Macaulay ragyogó tolla is az emberi alkotás örök dicsőségének állít fel, de melegen ápoljuk belső lényegünket: az egyént, családot, nemzetet s csak ezeken át főleg ezekben az embert. A kozmopolita internacionálisismus nem a mi talajunk, idegenül mozog abban eszmekezőnk, kétségkívül, hogy szűkebb így fogalmunk, de bizonyára sokkal melegebb.

S ha sok századok viszontagságos története azt tanítja, hogy a nacionalismus elve tért hódított a politikai életben és az egyéni szabadság elvén van építve gazdasági társadalmunk egész rendszere: az egyéni meggyőződésem alapult egyházi szervezet is biztos kilátással indul a jövőnek, sőt a nemzetek egyéni fejlődésének nagy érdekében valószínűleg képes lesz megállani azt a nagy küzdelmet is, melyet egy a katholicismus eszmétől nem teljesen idegen fogalom, a nemzetellen, vagy nemzetközi eszmeáramlat, socialismus és communismus, folytat a nemzeti lét ellen.

Az eszmekezők elhelyezkedése a multban világos utmutatás a jövőre. A mint kész szívvvel fogadjuk a katholicismus elvét vallásos vonatkozásban, ép oly határozottan fenntartjuk jövőre is az egyéni és nemzeti elvet egyházi szervezetünk és politikai életünk keretén.

A mult a jövő tanítója. És a mi szent, dicsőséges multunk erre a világos igazságra tanít bennünket.

György Endre.

KÖZÉLETÜNK.

Templomszentelés Kisvárdán.

Ne tessék rosz néven venni: a nagy áldomás egyik dikciójában kezdem. Dr. Vadász Lipót zsidó vallású ügyvéd és lapszerkesztő azt mondá egyebek között: „ha Somlyódy István építető bizottsági tagra bízták volna az építést, ő legelőbb is a csillagot meg a kakast építette volna föl; szerencséjére, ott állott mellette lelkész-jóbarátja Somogyi József, a ki meg mindig a fundamentomot tartotta szemelőtt. Így aztán egyik a csillagon, másik a fundamentomon kezdve, derékban összetalálkoztak.” Mire visszaszólt Somlyódy István járásbíró úr s kinyilvánítá, hogy Vadász Lipót az az élő kakas, ki nemcsak társadalmi téren, nemcsak lapjában, hanem a torony tetejéről is, szüntelenül jelzé a hajnalt, ébresztgeté a segítő szeretetet és egymaga százakat gyűjtött a református templomra.

Ez a dikció jelzi a hangulatot, — nem az áldomáson, hanem az építés körül.

Tény, hogy szép és lelkes munkát végzett a kisvárdai egyház s méltán ragyogott öröm a szemekben, mint égen a pompás enyhe téli nap, ezen a templomavatási ünnepélyen.

A millennium emlékezetére tervezgették, aztán el is határozták, hogy megépítik az Urnak hajlékát. Tele szívvel, üres erszénnyel hozzá is fogtak tervezgetéshez, pénzgyűjtögetéshez. Megmutatták, hogy a vallásos lelkesedés minden időben a legerősebb életerő s a szeretet a legnagyobb a világon. Lélekreható volt az a közjóakarat, melynek bizonyítványaként az építés történetét felolvasta helybeli lelkész a szószekekből. Lélekreható volt az a ragaszkodás, melylyel viseltetik a gyülekezet lelkipásztora iránt, az a tisztelet, melylyel körülveszi a város minden rendű, felekezetű lakosa. Ily közakarattal lehet csak építeni, ha az erszény üres is. Itt is megbizonyosodott, hogy mindenenk lehetségesek a hívőknek.

Ezért méltán örült mindenki deczember 5-én, s hullámozott a város népe s a közléről és távolról egybegyűlt sokaság a templom körül, várva a boldogító pillanatot.

„Mint szent hullám, zajdult az ének“: Im bejöttünk nagy örömmel... S a hullámozó nép, „betöltve a pitvart, a házat, az arcokon hit és alázat“... Így lépett a szószekekre Görömbei Péter esperes s midőn kibuzogta megáldó imáját, mint annak hatásaként egy uri ember megjegyzé a kath. vallású városi főbírónak szeméből köny gördült alá. Az ünnepi beszédet Andrásy Kálmán buji lelkész tartá, a Jákob lajtorjájáról szóló régi történetből indulva ki, figyelmébe ajánlván az ünneplő közönségnek, a történetben rejülő örök igazságot, örök igazságot, hogy a templomot az istenség nagy gondolatával teli szív és lélek szenteli istenházává s csak így lehet az menyország kapuja, minden igaz műveltségnek, igaz örömnök kiinduló pontja. Keresztelés is, esketés is történt; amazt Hideg József pálcza lelkész, — emezt Vas Mihály gégenyi lelkész végzé, mindkettő igaz buzgósággal, az alkalomhoz mért felemelő tartalommal. Végül az úrasztala egyesített mindnyájunkat, egymással és a szeretet Istenének szent fiával. Gyülekezeti énekkel felváltva a sárospataki énekkar gyönyörű és szivreható, felemelő énekei ragadták lelkünket a menny felé.

Templomi ünnepelés után esperes úr presbiteri gyűlést tartott, buzdítva tovább is a híveket, elismerést, köszönetet nyilvánítva a fáradhatlan építetőknek s

ajánlván, hogy az építés története, az ünnepély lefolyása, vétessék jkönyvbe, tanúságul a jövődőségnek. Ez lelkesült határozatként ki is mondatott.

Aztán a nagy vendéglőben rendezett társas lakomára gyűlt az örvendező sokaság, minden rendű, rangu, felekezetű. És el lehetett mondani Arany Jánossal: a szívek összeverték! A közöröm, közlekedés árja felülemelkedett minden születési és felekezeti korlátan. S láttuk, éreztük, hogy nem üres szólamként nyílt szóra a száj. Hallottuk, hogy mit tettek a gyűjtés körül a katólikusok, zsidók s más hitűek. Hallottuk és láttuk is, hogy a protestáns keresztyénségben mily erő van s a vallásos buzgóság uralja a lelkeket. Mindnyája azt hangsúlyozá, hogy a humanizmus fundamentoma az igazi vallásosság. Ennek hiányát nem pótolja semmi, A bíró azt tapasztalja ítélő-székében, az ügyvéd periratai között, a lapszerkesztő a társadalmi élet-jelenségekben; még mozdonyvezető is úgy áll a köszén gomolygó füstje mellett, mintha oltár mellett állana és imádkozik. Szóval — mind-mind a benső hit-élet szükségét és boldogító voltát hangsúlyozták s örömeiket, hogy ennek a hit-életnek ily szép lakóhelyet épített a várdai gyülekezet.

Hangverseny zárta be az ünnepélyt, igazi gyönyört, műélvezetet nyujtva a számanélküli hallgatóságoknak. A sárospataki énekkar lángra hevített s minden dalát kétszer-háromszor ujrázni kellett. Szívét, lelkét átönté dalába, a hogy csak e lelkes ifjuság képes. Komoly dolog is volt: a dr. Bartók Jenő nyiregyházai lelkész felolvasása, a francziák vallásos életéből. Közvetlen tapasztalat, mély tudás, szellem, lelkesedés, a gondolatok és érzelmek átlátszó stílja és előadása — valóban foglyul ejté a hallgatóságot a méltán keltett tüntető lelkesedést. Aztán egy flóta-hármas, egy ének-kettős, aztán a legkaczagtatóbb, az örömnök ostorcsapója: Két kisasszony monológja, oly fesztelenül, oly othonossággal, mintha csak Blaháné forogna-röpkedne: mind-ezek harmónikusán zárták be az ünnepélyt, illetve nyitánya voltak a táncznak, kivilágos kiviradtig.

Azzal végzem, amin kezdtem. A csillagig ható lelkesedés és fundamentumos körültekintés teremté meg a kis-várdai millenniumi emlék-templomot. Igen szép harmónikus, kálvinista templom, a milyeneket mostanában felénk Katona György nyug. kir. mérnök vallásos lelke formál. Négyzet alak, három oldalú széles karozattal, karcsú vasoszlopokon, izlésesen kifestve. A hallgatóság elég közel s egyenlően közel a szószekehez, mely előtt központul az úrasztala, vasrácsosozattal, a szemközti karzaton csinos orgona, a csizmadia ipartársulat ajándéka; falak és boltozat egyszerűen és izléssel kifestve, fenti központon a Biblia, rajta egy kehely, körül koszorú, kalász- és szőlőfürtökből. A belső résznek összhangja alakban és színben, kellemes felemelő, reményterjesztő mint maga a Krisztus vallása, az evangélium: az örömhír... Külsőleg is megható az egész. A régi torony, izléses átalakítással, a négy-szögű templom közepén maradt, s a mellette kétoldalt levő templomfal felemelkedik s egy-egy kis toronyforma harmónikussá egyesíti a templom toronytagozatát.

Került pedig mintegy 12,000 forintba, melyből étezeret kivetés útján fedeznek, a többbit a köz- és magánadakozás jórészben már összehozta s el lehet mondani, hogy ez a millenniumi templom a protestáns hitbuzgóság és felekezetiességen felülemelkedő emberi szeretet emlékoszlopa.

Őszinte szívvel kívánjuk a zsoltáros királylyal: Légyen te kőfalaidban csendesség és jóbékesség!!...

Referens.

IRODALOM.

— A templomi vagy gyülekezeti isteni-tisztelet **becse.** Egyházi beszéd elő- és utó imádsággal. Irta s a renovált nagytemplom 1897. november hó 14-én történt megnyitása alkalmával elmondta: *Dicsőfi József*, a debreczeni theol. akadémián volt ny. r. professzor, most a debreczeni ev. ref. egyház egyik lekipásztora. Ára 10 kr. Debreczen. — E nevezetes beszédről már megemlékeztünk; most, hogy nyomtatásban is megjelent, lehetővé van téve annak minél szélesebb körben való megismerése. Ajánljuk t. olvasóinknak.

— **Dr. Bartha Béla**, jogakadémiánk jeles tanára, „A magyar államgazdaság tankönyve (Magyar pénzügyi jog)” című munkájára hirdet előfizetést, a mely munka 30—35 ívnyi terjedelemben a jövő év folyamán fog megjelenni füzetekben; az első füzet valószínűleg még január hóban. E könyv annál becsesebbnek ígérkezik, mert a szerző nem a pénzügyi jogszabályok száraz foglalatát szándékozik abban közzétenni, hanem a tetele pénzügyi jogszabályok és jogintézmények ismertetésével kapcsolatban a pénzügytani elmélet vonatkozó elveinek közlésével fogja megvilágosítani és érdekesebbé tenni a magyar államháztartás ismertetését s bírálati megjegyzésekkel kíséri pénzügyi intézményeinket. A munka előfizetési ára a terjedelemhez képest 3 frt 50 kr.— 4 frt-ig terjedhet, melyben előre 2 frtot kell beküldeni a szerzőhöz, a többit a második füzet elkészülte után. Szerző munkája szükségét pótol s azért mindenkinek készséggel ajánlhatjuk.

Előfizetési felhívás. Alulírott könyvkiadók *Szabolcska Mihálytól* egy teljesen új kötet kiadását vállaltuk feltételelesen magunkra. A kötet még ez év folytán „*Újabb versek*” cím alatt jelenik meg. Abban az esetben t. i. ha kell az olvasó és poézis kedvelő magyar közönségnek.

„Ám próbálják meg — írja hozzánk irt levelében a szerző, — egy előfizetési felhívás kibocsátását, noha én alig hiszem, hogy a mai Magyarország érdeklődne még a vers iránt. Legalább az enyém-fajta jámbor vers iránt”. Mi azt hisszük, hogy igen. Mert mi még mindig hinni akarunk egy nagy és művelt magyar olvasó közönség létezésében.

E hitben bocsátjuk ki az előfizetési felhívásunkat is. Ivéinket még ez év folyamán kérjük hozzánk visszaküldeni. (Andrássy-út 10-ik szám.) Tíz előfizető után a szokásos tiszteletpéldányt szívesen megadjuk. Előfizetési ár: fűzött példány két korona, díszkötésű négy korona.

Budapest, 1897. november hava. *Singer és Wolfner* könyvkiadóhivatala (Andrássy-út 10.)

— **Megjelent a „Protestáns Pap”** című lap XVIII-ik évfolyamának 11-ik száma Lágler Sándor és Kálmán Dezső szerkesztésében Kölesden, következő tartalommal: Karácsonykor. Halász Margittól. — A pap és hitelszövetkezet. Vajda Ferencztől. — Szilágyi Dezső menekülése. Mányoki Tamástól. — Adventi beszéd. Kalassaytól. — Adventi beszéd. Kalassaytól. — Izsák és fiai. Földváry Lászlótól. — Vallásos órák. Ladányitól. — Halotti beszéd és ima. Vass Tamástól. — Törvények és rendeletek tára. Kund Samutól. — Különlélek. — Egyházi tisztválasztások. — Pap választások. — Halálólasok. — Irodalom.

A lapra előfizethetni a szerkesztőknél egy évre 4 forinttal, félévre 2 forinttal, negyedévre 1 forinttal. — Kaphatók még régibb évfolyamokból teljes példányok, a mult évfolyamból azonban az 1., 2., 3-ik számok teljesen elfogytak.

A „**Vasárnapi Ujság**” deczember 5-iki száma 39 képpel és a következő tartalommal jelent meg: „Madách Imre ifjusága.” Irta *Palágyi Menyhért* (Madách szüleinek arczképeivel, egykorú festmények után rajzolta *Háry Gyula*). — „Tanács.” Költemény *Gyulai Páltól* (képpel). „A Rudolf-émlékalbum” *Erzsébet* főhercegnő rajzával s képekkel (*Benczúr Gyula, Munkácsy Mihály, Vágó Pál* és *Margitay Tihamér* festményei után). — Regénytár: „Árpád és Habsburg, vagy a király kegyelele.” Ünnepi költemény a multról és jelenről. A magyar nép számára írta *Vikár Béla* (*Kimnach László* rajzaival). — „Hires asszonyok: Maintenon asszony” (képekkel). — „Az arany ház” *Varjas Károlytól*. — „Blanco tábornagy, Kuba új főkormányzója” (arczképpel). — „Egy mult századi nagy tűzvész.” — „A képzőművészeti társulat téli kiállításáról” (19 képpel a tárlat festményei és szobrai után). — „Az új osztrák miniszterelnök” báró *Gautsch* arczképeivel). — „A bécsi botrányok” (képekkel). — Irodalom és művészet. Közintézetek és egyletek, Sakkjáték, Képtalány, Egyveleg, stb. rendes heti rovatok. „A *Vasárnapi Ujság*” előfizetési ára negyedévre 2 frt, a „Politikai Ujdonságok”-kal együtt 3 frt. Megrendelhető a Franklin-Társulat kiadóhivatalában. (Budapest IV., egyetem-utca 4. sz.) Ugyanitt megrendelhető a „Képes Néplap”, a legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre csak 1 frt 20 kr.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

59. Adatok a nagykún-túrkevei ev. ref. egyház régibb és újabb történeteiből.

I. A közegyházat s lelkészeit illetőleg.

Túrkeve egyike a tiszántúli ev. ref. egyházkerület heves-nagykunsági egyházmegyéjébe kebelezett legnépesebb reformált egyházainak.

Nevét a város és egyház — Gyárfás István jeles történetírónk szerint — Keve vezértől nyerte, ki még Ázsiában az európai nagy hadjáratra megválasztatván, fővezéri fényes sátorát a mai Túrkeve kies vidékének egy dombján ütötte fel, hol dús legelő és jó itató hely kínálkozott seregének. Túr előnevét, hogy más Keve nevű helytől megkülönböztesse, az alatta kigyózza elfolyó Berettyó vizétől nyerte, melynek alsó folyása már 1266-ban Durha, később Tuur és Thur neveken jön elő a régi történeti könyvekben.

Hogy mikor és ki által reformáltatott vallási és egyházi tekintetben, ezt — adatok hiányában — biztosan tudni nem lehet, de annyi kétségtelenül tudva van Lampe: *Historia reformatae ecclesiae in Hungaria et Transylvania* című (Trajecti ad Rhenum 1728.) munkájából, hogy már 1567. a helvét hitvallást elfogadó debreczeni zsinat idejében, vagy mint önálló reformált egyház, vagy mint a szomszédos túri egyház filiája létezett, mert a nevezett hitvallást elfogadó túri esperesség többi egyházai között Túrkeve is említettik; sőt ugyancsak Lampe idézett művének 642. lapján ezen túri egyházvidék esperestjei elszámoltatván 1598-ik évtől kezdve, azok között *Budai Bálint* nevű itt Túrkevében

lelkészkedett és mint esperes működött, miből önként következnek, hogy itt már a 16-ik század végén önálló s virágzó reformált egyháznak kellett léteznie, de ezen egyház a várossal együtt sok viszontagságokon ment keresztül, idegen dúló hadak, török, német, kurucz, labancz, végre a dühös ráczok által egészen elpusztított 1699-től 1703-ig. Azonban a szatmári egyezség által 1711-ben a kurucz hadjárat megszűnván, s az 1718-iki passaroviczi béke által Magyarország a töröktől teljesen megszabadulván, az 1705. év táján újra megtelepült Túrkeve, többé a dúló hadak áldozata nem lett s mind népességében, mind területében inkább-inkább növekedhetett.

Még 1713-ban — a német vitézi rend által február 15-én Karczagon eszközölt összeírás bizonyosága szerint — Túrkevében csak a következő 17 családfő lakott: Vasadi Mihály bíró, Acs Mihály kis bíró, Deák Sámuel jegyző, Ór András, Orosz György, Madarász János, Nagy István, Kosaras István, Molnár Gergely, Vámos András, Kelemen Mihály, Vámos György, Kallós István, Józsa János, Ábrahám György, Elek János, Kajtor János. Ezekon kívül 23 asszony s özvegy nő, öt 15 éves fiú és leánygyermek s 6 cseléd, kik valószínűleg mindnyájan reformátusok voltak, mert ezen legutolsó megtelepedésük után már 1723-ban anyaegyházzá alakultak.

Az egyháznak anyakönyvei azonban csak az 1743. évben kezdődnek, ekkor is csak márczius, április és május hóról vannak bejegyzések. Valamivel rendesebben vezették 1745. évtől, nagyobb gond és pontossággal pedig az 1770. évtől kezdve.

Egyházi gyűlési jegyzőkönyvei pedig 1770-ik évi decz. hó 5-től fogva vezettek, melyekből úgy a szabadelvű prot. egyház önkormányzasi (autonomicus) jogához való erős ragaszkodás, gyakran még saját egyházi felsőbb hatóságaival szemben is, annál inkább pedig az idegen kormányhatóságok ellenében, valamint a hívek vallásos buzgósága és ebből folyó áldozatkészsége nyilván kitűnik, úgy hogy egész a 18-ik század végéig itt semmiféle *rendes egyházi adó* nem volt, hanem az egyház egész jövedelmét, melyből nemcsak magát, de azon időhöz képest virágzó iskoláit is fenntartá, a hívek vasárnapi alamizsnálkodása képezte és pedig oly dicséretes mennyiségben, hogy az egyháznak még kölcsön-kamatra kiadott tőkepénze is volt.

Az egyháznak azonban ezen boldog aranykora, fájdalom! már a 19-ik század közepén és legfőképpen végén, a felette igen megsaporodott iskolai terhek miatt, hanyatlásnak indult, sőt végre egészen megszűnt. Mert noha a hívek vallásos buzgósága s ebből folyó áldozatkészsége, még ma is kiállja a versenyt a szomszédos virágzó ev. ref. egyházakéval, de azt a mulasztást, melyet a közbirtokosság az itteni tagosítás (commassatio) alkalmával elkövetett, hogy t. i. a közvagyonból nevelési alapról nem gondoskodott — miként ezt cselekedték a szomszédos egyházak, a ma már sokképen megterhelt híveknek sem önkéntes adományozása, sem újabb megadóztatása egészen helyre hozni rövid idő alatt nem képes.

Innét van, hogy a túrkevei népes és tekintélyes ev. ref. egyház magyar hazánk ezredéves ünnepe alkalmával a közművelődés terén, a szomszédos egyházakéhoz hasonló szép fejlődést és eredményt ez idő szerint még felmutatni nem tud, de él szívünkben a remény, hogy a mi anyaszentegyházunk hitbuzgó hívei, őseik szép példáján lelkesülve, utólérendik a második évezredben azokat, a kiktől ma még elmaradtak, tudván azt, hogy „elvész a nép a mely tudomány nélkül való“

és hogy „minden bölcsességnek kezdete az Úrnak felelme“.

Az egyházi jegyzőkönyvek 1770. decz. 5-én a lelkészlakon tartott presbiteri gyűlés végzéseinek krónikaszerű följegyzéseivel kezdődnek. Elnöke volt a lelkész s tagjai a községi előljárók. Az egyház megalakulásától 1723-tól 1770-ig miként a városi legrégebbi jegyzőkönyvek igazolják, minden egyházi és iskolai ügyek a községhezánál s a községi tanács által intéztettek el; sőt a községi esküdtek havonként gyűjtést is teljesítettek az egyház javára a hívek között s annak eredményével az egyház gazdájának (curator) beszámoltak. Miből nem csak a községi előljárók és hívek vallásos buzgósága, egyház és iskola iránti áldozatkészsége, hanem az is kétségtelenül kitűnik, hogy az ujonnan megtelepült Túrkeve község minden lakói a reformált egyház hívei valának.

Később a 19-dik század elejétől párbér vagy ágybér czimen, minden nő férfiúra $\frac{1}{2}$ véka buza s $\frac{1}{2}$ véka árpa egyházi adó vettetésén ki, ennek beszedésével a tiszteletből szolgáló — ugynevezett — egyházi fiak bizattak meg; kik aztán az általuk beszedett gabona mennyiséggel az egyház gazdájának (curator) időnként beszámoltak.

Ezen primitív adózási rendszer egész a mai napig fenn áll, azzal a különbséggel, hogy a fél véka helyett 1 véka buza s ugyanannyi árpa és 42 kr. készpénz vettetés ki, mely a legújabb időben 1880-tól kezdve, készpénzre lett változtatva s 4 frtban állapított meg páronként. Ezenkívül időről-időre, ha az égető szükség kívánja kivettetik iskolai célra az 5%-os pótdadó is, az 1868. évi XXXIII. t. cz. alapján.

Ezen jövedelméből fedezi az egyház minden egyházi és iskolai szükségleteit, hozzá járulván ehhez még a tandíj fejéknél egy-egy gyermektől 2 frt 50 kr.

Itt azonban meg kell jegyezni az igazság érdekében, hogy miként országszerte, úgy Túrkevében is, megkísérelte a hatalmaskodni szerető r. kath. klérus a ref. egyház anyagi és szellemi fejlődésének akadályozását. Mert habár véres üldözésekről nem szólnak is városi és egyházi legrégebbi jegyzőkönyveink, de csakugyan találunk azokban kétségtelen nyomaira a klérus erőszakos követelődzéseinek. Így péld. 1775-ben az állami kormány főhatóságaitól támogatva, a tisztán ref. községben templom helyet követelt a tanácstól s ennek ellenzése daczára is fetépté azt, úgy hogy már 1783-ban megalapítatván itt a r. kath. ekkleziá, mint annak első plébánusa tiszt. Horváth József lett a tanácsnak bemutatva s főkapitány Almássy Ignácznak szeretetre intő levele által ajánlva, czélozva lévén ebben valami előbbi kellemetlenségre. (Városi jk. IV. k. 63. 1.)

1783-ban azonban a r. kath. templom kirabolatván, a karczagi plébánus és esperes nagy bajba akarta keverni a ref. községet, pedig a rablást egy Kovács János nevű r. kath. ficzko követte el, még pedig, úgy látszik, maguktól a pápistáktól fölkérve (városi jk. IV. köt. 65. lap). Ugyancsak 1783 szept. 11-én Horváth József plébánus vádat emel több ref. lakos ellen azon okból, hogy a katolikus ünnepeket nem tartják meg. 1787-ben királyi parancs megtiltja a ref. papoknak a kereszteleési stólaszedést, s ennek kárpótlásául a tanács a városi száraz malmok egyikének jövedelmét engedi át a ref. papoknak. 1797 jul. 3-án rendelet jött felsőbb helyről, hogy a ref. lakosok a r. kath. parochia építésénél ingyen segítsenek. 1809-ben plébánus *Ambrózy Estoch*, Péter-Pál napi predikációjában a reformátusok állapotát sokkal

rosszabbnak állította a döglött kutyáénál, a mennyiben a reformátusok haláluk után is örökké kinoztatni fognak. Ezért a tanács ellene feljelentést tett. Eredménye nem lett semmi.

Imé, az itt felhozott néhány jegyzőkönyvi adat is világosan bizonyítja, hogy mily erőszakkal fészkelte be magát itt a tisztán ref. hívek közé a r. katolicizmus; azonban dicséretére legyen feljegyezve ref. őseink józan felvilágosodásának, szabadságszeretetének s egyházunk iránti nemes buzgalmának, evangyeliomi sz. vallásunk iránti lángoló szeretetének, — itt a katolicizmus még e mai napig virágzó, népes egyházat nem alkotott.

A) *Névsora a türkevei ref. egyházban szolgált lelkészeknek és segédlelkészeknek:*

1. Legrégibb lelkész *Budai Bálint*, ki 1634-ben subscribált a debreczeni anyaiskolában. Szolgált, mint rendes lelkész 1680-ban s Lampe: Eccl. Hist. p. 642 szerint, a túri tractus esperese is volt. Őt követte

2. *Szentpéteri István*, ki 1670. subscribált szintén Debreczenben, s iskoláit bevégezvén, Kecskemétre ment rektornak 1681-ben. Nagy Mártonfalvy György, a debreczeni kollégiumban volt professor és szentírás magyarázás doctora, „*Szent Historiá*”-jában említést tesz róla, mint kevi predikátorról. Ugyancsak Mártonfalvy nevezett művében emlékezik

3. *Körösi Gergely*-ről is, ki 1658-ban subscribált Debreczenben, s előbb németi rektor, később túri lelkész lett és Türkevíben halt el.

4. *St. Pellionis Forrás Debreceni* 1672. subscribált, előbb türkevei, majd királydaróczi, végre zilahi lelkész és szilágysági esperes volt.

5. *Keresztési Márton* kevi lelkész volt 1715 körül.

6. *Dávidházi Mihály* 1717 körül, ki, mint lelkész, Fegyverneken is szolgált.

7. *Bátorkeszi Gergely* ugyancsek ez időtáiban szolgált.

8. *Lepsényi Gergely* 1718-ban m.-túri rektorságából hozott által, de innen csakhamar Körös-Ladányba ment s onnan ismét visszajött 1722-ben. Míg Lepsényi Körös-Ladányban volt, addig *Vitéz János* szolgált ideiglenesen.

9. *Varsányi Pál* 1739-től 1763-ig szolgált, mint kis pap vagy exmissus tanító így van róla említés téve egyh. jegyzőkönyvünkben.

10. *Pataki N.* (papjelölt) 1740. körül ideiglenesen szolgált.

11. *Kaszap Nagy István* 1743-tól 1769. okt. 23-ig, vagyis egész halálaig szolgált. Igen jeles buzgó lelkésze volt a türkevei egyháznak s esperese a heves-n.-kuns. tractusnak. Ő alatta épült 1755-ben a türkevei templom is, mely később 1845-ben felyebb emeltetett s meghosszabbítatott.

12. *Simon Péter* 1747-ben subscribált Debreczenben, onnan M.-Túrra ment rektornak, később mint lelkész szolgált Türkevíben, majd Kunhegyesen.

13. *Bátorkeszi József*, mint kis pap és tanító szolgált 1764-től 1769-ig.

14. *Marjai Albert* 1754-ben subscribált Debreczenben, hol 1763-ban syntaxisták praceptor, 1765-ben szikszói rektor, 1770-ben türkevei lelkész lett, s később mint tanácsbíró, főjegyző és esperes szolgált az egyh. megyét 1798-tól 1805-ig. Meghalt 1806. szept. 17-én.

Míg Marjai, mint elválasztott türkevei lelkész, külföldi akadémiákon járt, helyettesül szolgált Fodor Miklós. Öregségében pedig segédei voltak: Garzó István és Vázsonyi András. Ez utóbbi, mint leánytanító, exmissus adminisztrátor volt 10 évig.

15. *Bonyhai József* 1777-ben subscribált, 1782-ben senior volt a debreczeni főiskolában, később abádi lelkész, honnét Türkevíbe hozatott el 1786-ban 2-ik lelkésznek. Ő vele kezdődött meg a kettős lelkészség Türkevíben. Meghalt 1824-ben.

16. *Farkas János*, 1793-ban subscribált, 1799-ben fűzesgyarmati rektor, azután káplán s rendes lelkész lett Türkevíben 1806-tól 1833-ig, s mint nyugalmazott lelkész halt meg 1839 szept. 20-án.

17. *Lakatos József* 1824-től 1831-ig volt türkevei lelkész, a midőn Debreczenbe hivatott meg lelkésznek s ott halt meg 1840-ben.

18. *Csete Lajos* 1832-től 1847-ig szolgált, mint rendes lelkész, honnét ez év tavaszán Karczagra hivatott meg lelkésznek, hol 1873-ban kolerában halt el.

19. *Kocsa István* 1833 ápr. 28-án Ó-Aradról hivatott meg s 1848. évben a heves-nagykúnsági egyházmegye esperesévé választatott el, azon nevezetes egyh. megyei gyűlésen, mely mint az egyházak teljhatalmú küldötteiből alakult, s ily nemből első gyűlés Kisujszálláson tartatván, a jelen volt gyűlési tagok titkos szavazása által alakították meg a *tractuale consistoriumot*. 1849. év végén, a magyar haza polgári viszonyainak szomorú emlékéül változása miatt, esperesi hivataláról leköszönt; azonban 1861-ben újra megválasztott, de testi és lelki gyengesége miatt e megválasztást nem fogadta el, s 1861 nov. 22-én meghalt. Hajlott korában segédei voltak: *Bede Lajos*, később karczagi és m.-túri jeles tanár; *Soos István*, ki lemondván a papi pályáról, Türkeve városának főjegyzője lett; *Végh István*, később hegyköz-szentimrei lelkész és *Harsányi Sándor*, ki főnöke halála után 1864. évi aug. 31-ig, mint ideiglenes lelkész szolgált 2 és ½ évig.

20. *Végh Sándor* Ottományból, hol rendes lelkész volt, hivatott meg 1848. tavaszán. Meghalt 1864. máj. 22. Ekkor mind a két lelkészi állomás megüresedvén, ez utóbbinak helye ideiglenes lelkészséggel töltetvén be, néh. Kocsa István helyére megválasztott.

21. ifjabb *Végh Sándor* siteri lelkész 1864. jun. 8. meghalt 1889. jul. 3.

22. *Harsányi Sándor* mike-pércsi lelkész idősb Végh Sándor helyére — mint a hívek egyeteme által Türkevíben először választott lelkész — 1867. márcz. 3. választott meg s hivatalát máj. 5-én foglalta el ünnepélyes székfoglaló beszéddel s szolgált mai napig.

23. ifjabb Végh Sándor helyére 1889. okt. 30. megválasztott: *Szabó Sándor* kunhegyesi segédlelkész, ki szintén a mai napig szolgál.

Id. Harsányi Sándor,
ev. ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Dóczi Imre**, a debreczeni ev. ref. főgymnasium igazgatója, a napokban látogatta meg, mint miniszteri biztos a kisujszállási ref. főgymnasiumot, hogy ott a klasszikus nyelvek és a görögpótló tárgyak tanításának színvonala felől, személyes tapasztalat alapján, tájékozást szerezzen s az eredményről a miniszternek jelentést tegyen. Az érdemes tanfőúr nagy gonddal és lelkiismeretességgel járt el feladatának teljesítésében s beható szemle után egészen kedvező véleményt alkotott a kisujszállási főgymnasiumról.

— Vajdai Nagy Lajos és neje Dobozi Erzsébet emlékezetére a főiskolai énekkar ez évben is megtartotta szokásos emlékünnepélyét, a melyen Balogh Ferencz felügyelő tanár lelkes beszédje s az énekkar szépen előadott darabjai gyönyörködtették a megjelent közönséget. Az évenként kiosztatni szokott éneklési jutalomban ez alkalommal Fülöp Károly 3é. jh., Pásztor Imre 2é. jh. és Ajtay Jenő 2é. th. részesültek.

— Egyházkerületi főjegyzőválasztás történt a dunántúli ev. ref. egyházkerületben, a hol a Véghegyi Dezső halála folytán megüresedett világi főjegyzői tisztségre Molnár Béla székesfehérvári ügyvéd választott meg 174 szavazattal gróf Tisza István 56 szavazatával szemben.

— A debreczeni főiskola Irod. Önképző-Társulat a főiskolai énekkar közreműködésével folyó deczember hó 11-én, szombaton d. u. 4 órakor a városháza nagy termében Csokonai emlékünnepélyt tart, a melyen Ferenczy Gyula felügyelő tanár mond megnyitó beszédet, Kun Béla joghallgató alkalmi költeményét szavalja Tripsó Sándor joghallgató, Sipos Béla joghallgató felolvasást tart, Török Vincze és Maklár Pap Ernő szavalnak, az énekkar több darabot ad elő, Jákó Gyula pedig fuvolán játszik.

— Nt. Zoványi Jenő, tiszaföldvári ev. ref. lelkész s theol. magántanár úr, egy nov. 15-én lapunk szerkesztőségéhez intézett zárt levelező lapon „tendentiosus hazugság”-nak nyilvánította azt, a mit e lap 46. számában az egyházkerületi közgyűlésről szóló tudósításban az ő fegyelmi ügyére nézve közöltünk. Minthogy azonban semmiféle óhajást e nyilatkozatra vonatkozólag ki nem fejezett, sőt még csak hozzánk sem szólt, annyira, hogy csak a levél külső czímzéséről tudhattuk, hogy ez az udvariassági aktus hozzánk van intézve; s minthogy teljes bizonytalanságban hagyott a nt. úr minket arra nézve, hogy mit tart abban az inkriminált közleményben „tendentiosus hazugság”-nak, s mi hát az igazság; s minthogy végül az ilyen kényesebb fajta tárgyakat, épen az érdekeltekre való tekintetből, nem akartuk ismét napirendre hozni: nem tehetünk egyebet, minthogy gyomrunknak sokképen kipróbált emésztőképességében való bizodalommal ezt a gorombaságot is szó nélkül elnyeltük s ezzel az ügyet a legbékésebben elintéztünk gondoltuk. Ebben azonban nagyon csalakoztunk, mert a „Sárospataki Lapok” legutóbbi (49.) számában Z. úr Nyílt levelet intéz a szerkesztőhöz, s ebben szintén tendentiosus hazugságnak mondván közleményünket, azzal is vádol, hogy óvakodunk a helyreigazítástól, sőt a t. szerkesztő úr még meg is ró minket e miatt a sajtószabadság nevében. Ezzel aztán az ügy ránk nézve a legkomolyabb fordulatot vette, mert annál okosabbak vagyunk, semhogy kicsinyelni akarnók a S. L. szerkesztőjének velünk szemben elfoglalt véstjósoló magatartását. Lélekjelenlétünket azonban még sem veszítjük el annyira, hogy meg ne kérdezzük a t. szerkesztő úrtól: vajjon a sajtószabadságnak melyik tétele alapján minősítette ezt a kifejezést: „tendentiosus hazugság” helyreigazításnak; és vajjon miként tudja összeegyeztetni a szerkesztői kollegiális kötelességekkel az olyan eljárást, a mely alkalmat szolgáltat arra, hogy egy másik lapnál felmerült ügyből folyólag azon lap szerkesztősége ellen minden indokolás nélkül intézett vastag gorombaságok a sajtó terén nyilvánossági jogot nyerjenek? Bármennyire kiütött is a sajtószabadság Sárospatakon, még sem gondolhatjuk azt, hogy lapjukat országszerte össze-

gyülemlő gorombaságok rakodóhelyéül akarnák felhasználtatni; pedig az ilyen eljárás utoljára odavezethetne. Z. urat biztosíthatjuk arról, hogy ha közleményünkben hiba van, azt készséggel helyreigazítjuk, ha minket arról akár az ítélet beküldése, akár objektív czáfolat által szíves lesz felvilágosítani; de azon a nyelven nem értünk.

— **Figyelmeztetés.** Az előfizetési pénzek, hirdetési díjak stb. dr. Bartha Béla jogtanár úrhoz küldendők be, a ki már fél évvel ezelőtt a lap pénzügyeinek kezelését szíves volt elvállalni. Szerk.

TARTALOM-JEGYZEK: A protestáns felső leánynövelés ügye és érdeke Szatmáron. Tabajdi Lajos. — Katholicismus és nationalismus. György Endre. — Közéletünk: Templomszentelés Kisvárdán. Referens. — Irodalom. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 59. Adatok a nagykún-túrkevei ev. ref. egyház régebbi és újabb történeteiből. id. Harsányi Sándor. — Különfélék. — Pályázat.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Szerkesztő-társ: FERENCZY GYULA.

Pályázati hirdetés

organista-kántori állásra.

A hódmező-vásárhelyi ev. reform. egyház pályázatot hirdet egyik organista-kántori állásra, melynek díjazása: szabad lakás kerttel; készpénz 600 ft, az egyh. pénztárból évnegyedes részletekben előre fizetve; a várostól három öl tűzifa, nád és szénaváltságban 22 ft 57 kr.; stóla: énekszós halottól 50 kr. imás vagy tanításostól 1 ft. Kötelességei a templomi és temetési szolgálatok teljesítése; ha valamikor az egyház kívánná, köteles lesz külön díj nélkül a temető kántust tanítani és vezetni, midőn az ily temetés után külön 8 ft tiszteletdíjat fog kapni. Magán mű-éneklés a temetéseken nem engedtetik meg.

Pályázhatnak olyan ev. ref. vallásuak, kiknek tanítói oklevelök vagy érettségi bizonyítványuk van; s képesítettségek, egészségi állapotukat, eddigi szolgálatukat, hadi kötelességeiket igazoló és születési okírataikat 1898. jan. 9-éig alólírotthoz nyújtsák be.

Megválasztott — ha körülményei engedik azonnal — de legkésőbb márcz. 1-én állását elfoglalni tartozik.

A verseny-próbára meghívottaknak a II. oszt. vasúti díjat megtéríti az egyház.

Kelt H.-M.-Vásárhelyen, 1897. decz. 7.

Szeremlei Sámuel,
lelkész-elnök.

1—2